

IGOR KRNJETA - PRIKAZ KNJIGE - IVAN KRASTEV, "PANDEMIIA NOSTALGIJE. KAKO KORONAVIRUS MIJENJA EUROPU", 2020.

21. srpnja 2020. | [Leave a comment](#)

Ivan Krastev, *Pandemija nostalgije. Kako koronavirus mijenja Europu*, preveo s engleskog Marko Maras, TIM Press, Zagreb 2020, 84 str.

Za pandemiju COVID-19, odnosno globalnu zarazu novim koronavirusom SARS-CoV-2 već u ovom trenutku možemo reći da je jedan od najznačajnijih događaja koji su se odvili i koji se i dalje odvijaju u početnom dijelu 21. stoljeća. Možemo pretpostaviti ne samo da će pandemija korjenito promijeniti živote gotovo svih pojedinaca na svijetu, kao i društvenu, (geo)političku te ekonomsku sliku svijeta tijekom narednog perioda, nego se na izvjestan način kao povjesničari možemo ponadati da će taj događaj u budućnosti biti promatran kao jedan od onih koji su imali izuzetan značaj na daljnje odvijanje pojedinih društvenih procesa kojima smo trenutno svjedoci. Međutim, postaje očito da sama činjenica da smo svjedoci nekog povijesnog događaja postavlja svakoga tko želi reći nešto informativno o društvenim i političkim reperkusijama pandemije COVID-19 u nezgodan položaj. Točnije, to se odnosi na činjenicu koja je predmet brojnih debata u historijskoj znanosti, a to je pitanje korištenja iskaza svjedoka nekog povijesnog događaja kao relevantnog povijesnog izvora. Drugi problem koji je nezahvalniji, ali također i onaj kojim se povjesničari uglavnom ne bave, jest pokušaj predviđanja kako će svijet izgledati i koji procesi

će biti dokinuti, a koji intenzivirani nakon nekog događaja koji fundamentalno mijenja niz aspekata ljudskog postojanja kao što je u ovom slučaju pandemija koronavirusa.

Vjerojatno svjestan tih ograničenja, bugarski politolog Ivan Krastev (rođen 1965.) odlučio je iznijeti presjek političkih zbivanja za vrijeme pandemije i globalne karantene kao i razmišljanja o potencijalnom budućem razvoju koji će nastati kao posljedica tih događaja u knjižici (ili kako autor sam kaže, u eseju) *Pandemija nostalgije: kako koronavirus mijenja Europu*. Ivan Krastev je jedan od značajnijih europskih intelektualaca i stručnjak za demokracije u postkomunističkim europskim zemljama. Član je Centra za liberalne strategije u Sofiji, Instituta za znanosti o čovjeku u Beču, Europskog vijeća za vanjske poslove te Međunarodne krizne skupine. Osim što je pisao tekstove za utjecajne tiskovine poput *New York Timesa* i *Foreign Affairs*, Krastev je također autor nekoliko knjiga koje se uglavnom bave pitanjima demokracije, političkih nemira i korupcije među kojima vrijedi istaknuti hrvatski prijevod knjige *Što nakon Europe?* koja je izšla 2019. u izdanju TIM Pressa.

Knjiga započinje uvodnikom koji je naslovljen *Sivi labud* što je termin koji označava potencijalno nezamislivi događaj koji je ujedno vrlo vjerojatan i koji dramatično i fundamentalno mijenja živote s jedne strane, ali također predstavlja i veliki šok za sustav kada se naposljetku dogodi. Pritom je potrebno napomenuti da je to očita referenca na koncept „crnog labuda“ koji je uveo Nassim Nicholas Taleb te se može postaviti pitanje zašto ga Krastev nije spomenuo kao autora te ideje. Sam narativ započinje s naznačavanjem činjenice da su zatvoreni život u karanteni te suvremena politička i društvena klima svojevrsna obilježja distopije u kojoj živimo. Tada se postavlja pitanje sjećanja na ovaj događaj, kao i je li pandemija mogla biti predviđena od strane vladajućih i koliko je ona doista bila iznenadna. Posebno interesantan primjer jest uvođenje i daljnje razrađivanje pojedinih primjedbi na knjigu Laure Spinney *Blijedi jahač* koja se bavi iskazima preživjelih od španjolske gripe. Krastev pritom postavlja pitanje zašto se pandemija španjolske gripe ne pamti i komemorira u onoj količini koliko i njoj djelomično suvremen događaj koji je imao manju smrtnost – Prvi

svjetski rat. Autor zaključuje da je razlog tome što je umrle u ratu lakše prebrojati, ali i da oni koji su umrli u nekom ratnom sukobu također umiru u svrhu nekog idealnog stvaranja dobru podlogu za naknadnu proizvodnju herojskih priča budući da se od toga može „skrojiti“ neki vid pripovjedne strukture. S druge strane, s kojom „svrhom“ su umrli oni preminuli od španjolske gripe, ili aktualnosti radi, oni preminuli od COVID-19? Krastev takvu smrt karakterizira kao „besmislenu“ te nadodaje da je smrt od koronavirusa nedostojanstvena zato što se preminulima od te nove bolesti ne mogu prirediti pogrebi. Prema autoru, pandemija uzrokovana koronavirusom dovest će do promjene svjetskog društvenog i političkog poretku zato što su taj događaj i reakcije država na njega ubrzali i intenzivirali već započete procese. „Hoće li pandemija napokon dovesti do propasti liberalnog poretku?“, „Koliko se pojačalo povjerenje u znanost i državu za vrijeme pandemije?“, „Je li prošlo vrijeme kada su Sjedinjene Američke Države bile nosioc titule svjetskog hegemonija i hoće li ih na tom mjestu smijeniti Kina?“, „Koliko je vraćanje fokusa na nacionalne države dovelo do mogućnosti da će Europska Unija oslabjeti?“, „Nose li se bolje autoritarne ili demokratske države s pandemijom?“. To su sve relevantna i aktualna pitanja koja su bila postavljana za vrijeme *lockdowna*, odnosno opće karantene i najvećeg globalnog straha od pandemije. Na ta pitanja Krastev nudi više ili manje podrobne odgovore u ovom djelu. On također uvodi koncept „suspenzije kapitalizma“ koji je nastupio za vrijeme karantene i opisuje pojavu nezamislivih oblika funkcioniranja društva, gospodarstva i svakodnevnog života za vrijeme ove „krize bez presedana“. Također spominje jedinstvena obilježja ekonomске krize koja nastaje zbog prekida globalnih lanaca dostave, kao i nacionalizma koji nastaje pod utjecajem globalne karantene. Oboje će biti detaljnije pojašnjeno kasnije u tekstu. Naposljetku, uvod se zaključuje tvrdnjom da je fokus eseja analiza „koronakrize“ kao novog i unikatnog fenomena. Drugi cilj ovog eseja je pokušaj predviđanja na koji način bi ova kriza mogla donijeti promjene u Europi ponajprije zato što dovodi do „nagrivanja“ nekih od temelja europskog projekta, kao što je npr. međuvisnost. Također se najavljuje da će se razmatrati hoće li COVID-19 i njegove posljedice dovesti do raspada Europske Unije, smanjenja

njenog značaja ili razvoja njene autonomije, integracije i konsolidacije.

Prvo poglavlje, naslovljeno *Nacionalizam „ostanka doma“*, počinje s razrađivanjem fenomena zatvaranja granica i gubljenjem povjerenja u globalizaciju te pitanjem izbjeglica i migranta. Autor ovdje uspoređuje etnički nacionalizam koji je nastao kao reakcija na migrantsku krizu s onim koji nastaje kao reakcija na pandemiju i koji je povezan ponajprije s ksenofobiom baziranom na širenju virusa. Ovdje Krastev uvodi i razrađuje koncept nacionalizma „ostanka doma“ koji povezuje s masovnim povratcima ljudi koji žive i rade u inozemstvu u materinje zemlje, odnosno u one koje percipiraju kao „dom“. Prema Krastevu, stranac je u tom trenutku bilo koji pojedinac „koji sada nije ovdje“ i koji može iz inozemstva donijeti virus u svoju domovinu. To se dodatno povezuje s elaboriranjem ideje teritorija kao prostora na kojem vrijede neke društvene i političke odluke i uz koji se vezuje neki specifični vid identiteta. Nadalje, razrađuju se i određeni socio-politički fenomeni poput politike obveznog distanciranja i neodrživosti nacionalizma, posebice ovdje ističući europske zemlje zato što većinu država u Europskoj Uniji čine srednje i male zemlje. Na tragu toga, Krastev ističe da bi u narednom periodu Europa mogla imati koristi od blagog zaokreta prema deglobalizaciji. Pri tretmanu utjecaja pandemije COVID-19 na ekonomiju, naznačuje se njen „ravnopravni karakter“ s obzirom na to da zaraza pogađa sve društvene slojeve iako se naglašava da su neke socio-ekonomske grupe, poput siromašnih u Sjedinjenim Američkim Državama, očekivano daleko ugroženije. Naposljetku se ističe kako će ekonomski pad drastično obilježiti živote novijih generacija, od pojedinaca koji su tek rođeni sve do onih netom zaposlenih.

Demokracija kao diktatura uspoređivanja naslov je drugog poglavlja koje započinje s konstatacijom da su epidemije često korištene kao simboli neslobode i autoritarizma što se zatim povezuje s političkim i svakodnevnim ograničenjima za vrijeme *lockdowna*. Tijekom globalne karantene često se spominjala mogućnost da će izvanredni uvjeti dovesti do dolaska populista na vlast. Međutim, Krastev izražava skepsu prema tim tvrdnjama iako ističe da nije nemoguće da bi zbog nadolazeće gospodarske krize populisti i autoritarne

figure mogli lakše doći na vlast igrajući ponajprije na kartu tjeskobe. U tom dijelu se također naznačava razlika između tjeskobe koja je neodređena i fokusirana na budućnost te straha koji je kao osjećaj vezan uz trenutne egzistencijalne probleme i rad na njihovom rješavanju.

Prema Krastevu, strah pomaže konkretnim vođama (pritom ističe Emmanuela Macrona) koji u krizama daju mogućnost zaštite pomoću institucija i stručnosti. Ovdje se još jednom naglašava da sama zaraza služi kao „pojačivač“ nekih već postojećih procesa. Što se tiče geopolitičkog značaja Kine i njezinog modela nošenja s virusom, iznosi se mišljenje da se „kineski model“ vjerojatno neće proširiti zato što su Kinezi u počecima pandemije radili na zataškavanju i plasiranju pogrešnih informacija. Krastev tvrdi da bi deglobalizacija koja će nastupiti nakon pandemije mogla imati loš utjecaj na Kinu, kao i da će vjerojatno doći do dodatnog zaoštrenja odnosa između Pekinga i Washingtona, ali vjerojatno i ne do novog hladnog rata ponajprije zato što je suvremena Kina dio globalnog kapitalističkog sustava. Također se u analizu uvodi i međuigra između demokracije i fizičkog aktivizma građana (npr. preko izbornih skupova i prosvjeda) što je karantena onemogućila. Narativ zatim skreće na temu uvođenja *lockdowna*, odnosno opće karantene gdje se pojašnjava da su države kopirale jedna drugu pri uvođenju te restriktivne mjere usprkos činjenici da svaka zemlja funkcionira na temelju različitih zdravstvenih sustava. Glavni razlog zašto je ta praksa provedena na globalnoj razini je ponajprije rezultat neizvjesnosti i neznanja o novoj bolesti. Prema Krastevu, *lockdown* je pristup kojim se pretpostavlja najgore, a riskira najmanje te je na makropolitičkoj sceni uvođenje te mjere funkcionalo na temelju načela „ako drugi tako rade, onda je sve pod kontrolom“ što je posljedično dovodilo do manje mogućnosti da se postupci svjetskih vlada kritiziraju u javnosti. Pri razradi pitanja građanske podrške za vrijeme karantene je postalo uočljivo da je fokus političke debate prešao s aktualnih dnevnapoličkih problema na vladine reakcije prema javnom zdravstvu i ekonomskoj krizi. Pred kraj ovog poglavlja, Krastev se referira na kolumnu Giorgia Agambena nastaloj za vrijeme uvođenja karantene u Italiji u kojoj se Agamben bavio novim uvođenjem „stanja izuzeća“, „tiranskim nagonom“ inherentnim liberalnim demokracijama i iskazom zabrinutosti spram opstojnosti

izvanrednog stanja. Autor se ovdje također ukratko bavi temom diskursa za vrijeme karantene kada je retorika o borbi protiv koronavirusa povezivana s borbom protiv terorizma. Pritom se isto tako uvodi i pitanje legitimnosti praćenja ljudi što Krastev smatra opravdanim zato što državni nadzor, provođen primjerice preko mobilne aplikacije za praćenje kontakata, služi općem dobru te u slučaju ove krize nije bio provođen u tajnosti.

Zaključak je baziran na autorovom ranijem tekstu o sedam inicijalnih pouka pandemije koje je sad preimenovao u sedam paradoksa. Primjetno je da na trenutke izgleda kao da Krastev preko izlaganja tih paradoksa i na temelju seciranja društvenog i političkog stanja za vrijeme opće karantene daje prijedloge europskim političarima za donošenje pojedinih političkih odluka koje se tiču cijelog europskog bloka. Prvo, Krastev tvrdi da je pandemija COVID-19 istovremeno prokazala mračnu stranu globalizacije, ali je istodobno i njen agent što se vidi na temelju toga da je globalna zaraza ujedinila brige i strahove svjetske javnosti. Povezivo s time, pandemija je nanovo pokrenula i pojačala svjetski trend prema deglobalizaciji koji je započeo nakon gospodarske krize 2008-2009, ali je u isto vrijeme razotkrila koja su ograničenja jačanja nacionalne države. Nadalje, strah od virusa je izvorno potaknuo jedinstvo u razjedinjenim društvima, ali je i produbio postojeće podjele u njima. Što se tiče Europe, upozorava se da je tamo demokracija stavljena na čekanje zbog uvođenja izvanrednog stanja te da bi COVID-19 mogao biti katalizator ili za korjenite promjene unutar Europske Unije ili za njen raspad. Što se tiče prethodnih kriza, Krastev napominje da se može uočiti „povratak duhova“ prethodnih triju velikih kriza 21. stoljeća (rata protiv terorizma, gospodarskog kraha i migrantske krize) što je dovelo do preispitivanja njihovih ishoda i posljedica na temelju aktualne „korona-krize“. Naposljetku, pritisak globalizacije bi mogao prisiliti stanovnike EU na usvajanje šire zajedničke politike i na prijenos izvanrednih ovlasti u Bruxelles. Narativ se nakon pojašnjavanja ovih paradoksa bavi problemom nestanka ideje „zajedničke Europe“ s jedne strane, što Krastev potkrjepljuje primjerima kao što je manjak pomoći Italiji od strane EU, dok s druge strane ističe da je došlo do početka razvijanja svijesti oko toga koliko vlade zemalja članica ovise o samoj Uniji. Navodi se i mogućnost da bi također

moglo doći do toga da će Europska Unija igrati dvostruku igru istovremene globalizacije i deglobalizacije, a pritom se isto tako spominje i mogućnost preustroja Unije kako bi se veći fokus stavio na teritorijalni nacionalizam same Europe zbog malih i srednjih europskih država i ograničenja nacionalnih gospodarstava. Krastev navodi i mogućnost da je Europska Unija mogući kandidat za nosioca rješenja iduće faze krize zato što su Sjedinjene Američke Države i Kina počeli gubiti titulu vođe svijeta. Nапослјетку, Krastev iznosi „pouku“ i paradoks u vidu činjenice da su ljudi za vrijeme pandemije koronavirusa postali veći kozmopoliti zato što su bili orientirani na iste probleme usprkos činjenici što je svijet postao deglobalizirani.

Vezano uz dojmove spram djela, očito je da je stil kojim Krastev piše na trenutke nekoherentan što će reći da često skače s teme na temu te ponekad u potpunosti ne elaborira pojedine tvrdnje. Usprkos tome je sposoban na jako pitak, direktni i sažet (na trenutke možda i previše sažet) način frazirati kompleksne ideje. Pritom valja spomenuti da se u argumentaciju zbog pobuđivanja dodatnog angažmana i interesa kod čitatelja, kao i zbog lakšeg ilustriranja nekih koncepata i fenomena, upošljavaju mnogi primjeri iz književnosti i popularne kulture. Navedeno podsjeća na stil kojim se u svojim djelima služi i poznati slovenski filozof Slavoj Žižek čija je knjiga *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World* još jedan dobar primjer „impromptu“ tipa literature koji je nastao kao neposredna reakcija na pandemiju koronavirusa, s time da Žižek daje daleko veći fokus na opstojnost, praksi i budućnost lijevih politika u jeku ove krize. Nadalje, dojam koji se stječe jest da je esej konstruiran oko nekoliko autorovih dosjetki i razmišljanja o „korona-krizi“ koje su bile dodatno razrađene. To se možda najbolje vidi na primjeru toga da usprkos naslovu knjige u samom tekstu nema tolikog fokusa na Europu, već se, kao što se može vidjeti iz ranijih dijelova ovog teksta, uglavnom govori o osnovnim biopolitičkim i geopolitičkim obilježjima ovog perioda. Izuzetak tome je zaključak za koji je već naznačeno da ima veći fokus na europsku situaciju i da se u njemu također na suptilan način nude prijedlozi za daljnja makro-politička načela Europske Unije. Upravo na temelju spomenutoga se stječe dojam da je Krastev zakleti pobornik ideje EU te da želi raditi na njenoj

opstojnosti makar na temelju skiciranja realnih ili pesimističnih scenarija koji bi mogli zadesiti europski blok. Primjetno je da je knjiga vjerojatno nastala za vrijeme *lockdowna*, što rezultira time da su neke pojedinosti iznesene u knjizi zastarjele zbog trenutnog olabavljenja epidemioloških pravila na globalnoj razini. Na temelju toga se može iščitati svojevrsna lekcija da je teško reći išta suvislo o potencijalnoj budućnosti vezanoj uz posljedice trenutne medicinske i tek predstojeće ekonomске krize zato što će dio tih izjava neizbjegno otici u zastaru, ali i da elaborirani uvidi suvremenika i svjedoka nekih značajnih događaja, što cjelokupna kriza vezana uz COVID-19 svakako jest, ipak mogu predstavljati prvi korak u stvaranju konkretnije i potpunije slike o nekom značajnom događaju ili socio-političkom i ekonomskom procesu.

Igor Krnjeta

Podjeli ovo:

Srođno

Ivan Macut, „Hrvatska filozofija od sloma Nezavisne Države Hrvatske 1945. do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1991. godine“ 28. ožujka 2020. U "Knjige"	Razgovor s Andrianom Benčić i Stipom Odakom o zborniku „Jasenovac – manipulacije, kontroverze i povijesni revizionizam“ 14. svibnja 2018. U "Intervjui"	Božena Vranješ- Šoljan - Prikaz knjige Tvrtnko Jakovina, Treća strana Hladnog rata, Fraktura, Zagreb 2011, 782 str. 25. studenoga 2012. U "Prikazi i osvrti"

Prikazi i osvrti

ODGOVORI

Ukoliko želite ostaviti komentar, morate se [prijaviti](#).

